

УДК 343.138(477)

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.03.3.9>

ПІДСТАВИ ВІДКЛАДЕННЯ СУДОВОГО ЗАСІДАННЯ НА СТАДІЇ СУДОВОГО РОЗГЛЯДУ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ УКРАЇНИ

Гуртієва Л.М.,

*кандидат юридичних наук, доцент,**доцент кафедри кримінального процесу**Національного університету «Одеська юридична академія»*

ORCID: 0000-0001-5347-4718

e-mail: l.gurtieva@gmail.com

Гуртієва Л.М. Підстави відкладення судового засідання на стадії судового розгляду у кримінальному провадженні України.

Стаття присвячена уточненню видів підстав відкладення судового засідання на стадії судового розгляду в частині з'ясування питання: чи вичерпний перелік підстав відкладення судового засідання на стадії судового розгляду вказано у ч. 2 ст. 322 Кримінального процесуального кодексу України. Обґрунтовано, що у ч. 2 ст. 322 Кримінального процесуального кодексу вказано підстави відкладення судового засідання, проте їх перелік не є вичерпним. Наведено наступні аргументи. По-перше, системний аналіз положень Кримінального процесуального кодексу дозволяє дійти висновку, що підстави відкладення судового засідання на стадії судового розгляду вказані як в ч. 2 ст. 322 Кримінального процесуального кодексу, так і чітко зазначені в інших положеннях (зокрема, у: ч. 3 ст. 324, ч. 1 ст. 330, ч. 5 ст. 338; ч. 1 ст. 341; ч. 2 ст. 339 та ін.). По-друге, деякі підстави відкладення судового засідання чітко не закріплені у Кримінальному процесуальному кодексі, проте логічно походять зі змісту інших правових положень в частині забезпечення реалізації прав учасників судового провадження та засад кримінального судочинства. Крім того, деякі підстави відкладення судового засідання визнані судовою практикою. Наприклад, заміна складу суду, військові дії, пандемія, оголошення повітряної тривоги, відсутність інтернет з'єднання та ін.

Пропозиції щодо вдосконалення законодавства полягають у наступному.

До положень ч. 2 ст. 322 Кримінального процесуального кодексу внести доповнення: «не вважаються порушеннями безперервності судового розгляду випадки відкладення судового засідання, зокрема, внаслідок: <...>».

Положення п. 4 ч. 2 ст. 322 Кримінального процесуального кодексу викласти у наступній редакції: «підготовки потерпілого для підтримання обвинувачення в суді, якщо прокурор відмовився від підтримання публічного обвинувачення або змінив обвинувачення на менш тяжке кримінальне правопорушення чи зменшив обсяг обвинувачення».

До положень ч. 3 ст. 338 Кримінального процесуального кодексу внести доповнення: «<...>. Якщо потерпілий висловив згоду на підтримання обвинувачення у раніше пред'явленому обсязі,головуючий надає йому час, необхідний для підготовки до судового розгляду».

Ключові слова: Кримінальний процесуальний кодекс України, судовий розгляд, відкладення судового засідання, практика Верховного Суду.

Gurtieva L.M. Grounds for postponement of a court hearing at the stage of trial in criminal proceedings of Ukraine.

The article is devoted to clarification of the types of grounds for postponement of a court hearing at the stage of trial in terms of clarifying the question whether the exhaustive list of grounds for postponement of a court hearing at the stage of trial is specified in Part 2 of Article 322 of the Criminal Procedure Code of Ukraine. It is substantiated that Part 2 of Article 322 of the Criminal Procedure Code specifies the grounds for postponement of a court hearing, but their list is not exhaustive. The following arguments are presented. Firstly, a systematic analysis of the provisions of the Code of Criminal Procedure leads to the conclusion that the grounds for postponement of a court hearing at the trial stage are specified both in Part 2 of Article 322 of the Code of Criminal Procedure and are clearly stated in other provisions of the Code of Criminal Procedure (in particular, in: Part 3 of Article 324, Part 1 of Article 330, Part 5 of Article 338; Part 1 of Article 341; Part 2 of Article 339, etc.). Secondly, some grounds for postponement of a court hearing are not clearly enshrined in the Criminal Procedure Code, but are logically derived from the content of other provisions of the Criminal Procedure Code in

terms of ensuring the exercise of both the rights of participants in court proceedings and the principles of criminal proceedings. Some grounds for postponement of a court hearing have been developed or recognized by court practice. For example, replacement of the court, military operations, pandemic, declaration of air alert, lack of Internet connection, etc. Proposals for improving the legislation are as follows.

The provisions of Part 2 of Art. 322 of the Criminal Procedure Code should be amended to read: «cases of postponement of the court session, in particular, as a result of: <>».

The provisions of clause 4, part 2, Article 322 of the Criminal Procedure Code shall be restated as follows: «preparation of the victim to support the prosecution in court if the prosecutor refused to support the public prosecution or changed the charge to a less serious criminal offense or reduced the scope of the charge».

The provisions of Part 3 of Art. 338 of the Criminal Procedure Code shall be amended: «<>. If the victim agrees to maintain the charges as previously presented, the presiding judge shall grant him/her the time necessary to prepare for the trial».

Key words: the Criminal Procedure Code of Ukraine, trial, postponement of trial, Supreme Court practice.

Постановка проблеми. Актуальність теми даного дослідження обумовлена потребами науки кримінального процесуального права та правозастосовної діяльності суду щодо :

а) уточнення видів підстав відкладення судового засідання на стадії судового розгляду відповідно до норм чинного Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК) [1] та судової практики;

б) вдосконалення положень КПК (ч. 2 ст. 322 та ін.) та правозастосовної діяльності суду першої інстанції в частині забезпечення правової визначеності відкладення судового засідання з урахуванням практики Європейського суду з прав людини, Верховного Суду.

Зазначимо, що за словниковою інтерпретацією поняття відкладення судового розгляду трактується як перенесення судового розгляду на іншу чітко визначену судом дату та час у зв'язку з обставинами, які унеможливають хід судового розгляду та перелік яких закріплений у КПК України [2, с. 109]. Судове рішення про відкладення судового засідання суд постановляє у формі ухвали. Під час судового провадження у першій інстанції суд може постановити ухвалу про відкладення судового засідання як на стадії підготовчого провадження, так і на стадії судового розгляду.

Аналіз сучасних наукових досліджень дозволяє дійти висновку, що види підстав відкладення судового засідання досліджували багато вчених, зокрема: Н.Р. Бобечко, І.В. Гловюк, О.В. Єні, О.П. Кучинська, О.В. Капліна, В.Т. Маляренко, Ю.М. Матейко, О.Г. Яновська та ін. Окремо слід зазначити дисертаційне дослідження Сенік Т.Б. (2023) [3] та публікації суддів (В. Земляного, Ю. Мирошниченко, Н. Стефанів та ін.), прокурорів (А.В. Дромбінського та ін.). Вказану проблематику частково ми також розглядали [4, с. 87–94 та ін.]. Водночас, постійне оновлення законодавства, нечіткості в змісті окремих положень КПК (ч. 2 ст. 322 КПК), їх неузгодженість з іншими приписами КПК та судовою практикою обумовлює необхідність уточнення низки питань та подальших наукових розвідок.

Метою нашого дослідження є уточнення видів підстав відкладення судового засідання на стадії судового розгляду в частині з'ясування питання: чи вичерпний перелік підстав відкладення судового засідання на стадії судового розгляду вказано у ч. 2 ст. 322 КПК.

Виклад основного матеріалу. Перш за все зазначимо, що на наш погляд, підставою прийняття будь-якого судового рішення, у т.ч. ухвали про відкладення судового засідання, є наявність зазначених в законі обставин (фактичних обставин, фактів) [5, с. 238 та ін.]. Ознаки підстав відкладення судового розгляду досліджено, зокрема, у дисертації Сенік Т.Б. [3, с. 55–57].

За ч. 2 ст. 322 КПК не вважаються порушеннями безперервності судового розгляду випадки відкладення судового засідання внаслідок:

- 1) неприбуття сторони або інших учасників кримінального провадження;
- 2) складення та погодження прокурором процесуальних документів щодо відмови від підтримання державного обвинувачення, зміни обвинувачення або висунення додаткового обвинувачення;
- 3) підготовки захисту обвинуваченого від зміненого чи додаткового обвинувачення;
- 4) підготовки потерпілого для підтримання обвинувачення в суді, якщо прокурор відмовився від підтримання державного обвинувачення;
- 5) проведення дослідження речових доказів за місцем їх знаходження, огляду на місці;
- 6) проведення експертизи у випадках та порядку, передбачених ст. 332 КПК;
- 7) надання доступу до речей чи документів або доручення проведення слідчих (розшукових) дій у випадках та порядку, передбачених ст. 333 КПК.

У юридичній літературі висловлена думка, що положення ч. 2 ст. 322 КПК встановлюють вичерпний перелік випадків (підстав), за яких відкладення судового розгляду не буде вважатися порушенням засади безперервності [6, с. 545; 7, с. 679, 8, с. 30]. Суддя Верховного Суду України у відставці, заслужений юрист України В. Земляной наголошував: «Суду потрібно чітко засвоїти, що об'єктивними причинами відкладення судового засідання є тільки ті, які зазначені в ст. 322 КПК України. Усі інші причини відкладення судового засідання слід розглядати як порушення принципу безперервності судового процесу» [9, с. 93]. У своїй практиці Верховний Суд також зазначав, що «статтю 322 КПК України передбачено безперервність судового розгляду, крім того, визначено вичерпний перелік випадків відкладення судового засідання, які не вважаються порушенням безперервності судового розгляду <...>» [10; 11].

Ми не можемо погодитися із позицією, що положення ч. 2 ст. 322 КПК встановлюють вичерпний перелік підстав відкладення судового засідання.

По-перше, системний аналіз положень КПК дозволяє дійти висновку, що підстави відкладення судового засідання на стадії судового розгляду вказані не тільки у ч. 2 ст. 322 КПК, але і чітко зазначені в інших положеннях КПК. Зокрема, у: ч. 3 ст. 324 КПК, ч. 1 ст. 330 КПК (для залучення захисника за призначенням та підготовки його до захисту); ч. 5 ст. 338 КПК (для підготовки та складання досудової доповіді); ч. 1 ст. 341 КПК (для складання та погодження прокурором процесуальних документів, які пов'язані з початком провадження щодо юридичної особи); ч. 2 ст. 339 КПК (для підготовки представника юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, до судового розгляду) та ін.

По-друге, в деяких випадках відкладення судового засідання на стадії судового розгляду обумовлено необхідністю забезпечення прав учасників судового провадження та реалізації засад кримінального провадження. Йдеться про ситуації, коли конкретна підстава відкладення судового засідання чітко не вказана у КПК, проте логічно походить зі змісту приписів кримінального процесуального законодавства, які закріплюють певне процесуальне право учасника судового провадження, або положення засади кримінального судочинства.

Наприклад, як ми вже зазначали (2013) [4, с. 92], цілком логічно та очевидно, що у випадку, передбаченому ч. 3 ст. 338 КПК (у разі зміни прокурором обвинувачення, яке передбачає відповідальність за менш тяжке кримінальне правопорушення чи зменшення обсягу обвинувачення), якщо потерпілий висловить згоду на підтримання обвинувачення у раніше пред'явленому обсязі, то йому необхідно надати час для підготовки. Така позиція була підтримана в юридичній літературі (Н.Р. Бобечко, Т.Б. Сенік [3, с. 69; 12, с. 67] та ін.). Водночас, вказаний випадок не передбачено як підстава відкладення судового засідання ані у ч. 2 ст. 322 КПК, ані у ч. 3 ст. 338 КПК.

На наше переконання, до редакції положень ч. 3 ст. 338 КПК доцільно внести доповнення: «<...> Якщо потерпілий висловив згоду на підтримання обвинувачення у раніше пред'явленому обсязі, головуючий надає йому час, необхідний для підготовки до судового розгляду». Доповнення потребують і положення п. 4 ч. 2 ст. 322 КПК: «<...> підготовки потерпілого для підтримання обвинувачення, якщо прокурор відмовився від підтримання публічного обвинувачення **або змінив обвинувачення на менш тяжке кримінальне правопорушення чи зменшив обсяг обвинувачення**».

Таке законодавче закріплення сприятиме забезпеченню прав потерпілого на справедливий судовий розгляд, доступу до правосуддя, ефективний засіб правового захисту в частині відстоювання своєї правової позиції. Крім того, такий підхід відповідає практиці Верховного Суду [13]: «<...> суд, зберігаючи об'єктивність і неупередженість, зобов'язаний створити потерпілому, як і іншим учасникам процесу, необхідні умови для реалізації його процесуальних прав, зокрема <...> надати можливість <...> виразити власну позицію щодо питань, пов'язаних з притягненням обвинуваченого до кримінальної відповідальності» (п. 34); «**підтримання потерпілим будь-якого з обвинувачень** як початкового, **так і зміненого**, є проявом його позиції про застосування щодо обвинуваченого заходів кримінальної репресії. <...>» (п. 47).

Практична реалізація підготовки потерпілого (представника потерпілого, законного представника) для підтримання обвинувачення у раніше пред'явленому обсязі (ч. 3 ст. 338 КПК) може бути забезпечена, серед іншого, шляхом як оголошення перерви, так і відкладення судового засідання. Головне, як зазначає Європейський суд з прав людини, щоб забезпечення такого права було «практичним й ефективним, а не теоретичним й ілюзорним» [14, п. 33].

Про необхідність оголошення перерви або відкладення судового засідання з метою забезпечення реалізації засад кримінального провадження, прав учасників судового провадження вказував і Верховний Суд у своїх постановках (зокрема, щодо сторони захисту див.: [15; 16]). Так, у постанові Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду від 19.07.2022 р. у справі № 727/13085/18 зверталась увага, що у процесі розгляду у спеціальному судовому провадженні (in absentia) суд першої інстанції повинен уживати всіх необхідних заходів для реалізації захис-

ником своїх процесуальних прав, забезпечувати сторонам рівні умови для їх реалізації та надавати кожній стороні розумну можливість представляти справу в таких умовах, які не ставлять цю сторону в суттєво невідгідне становище відносно другої сторони. Якщо у спеціальному судовому провадженні (*in absentia*) суд відмовив задовольнити клопотання сторони захисту про відкладення розгляду справи та про надання часу для підготовки виступу в судових дебатах для належної організації і непорушення права на захист підзахисного без належного і розумного обґрунтування своєї відмови, посилаючись виключно на необхідність забезпечення безперервності судового розгляду (ст. 322 КПК) та недоцільність витрачання прокурором бюджетних коштів на розміщення оголошення, то це порушує принципи юридичної рівності, змагальності та справедливості судового розгляду, що не узгоджується зі ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод [15]. Така позиція відповідає практиці Європейського суду з прав людини [17, п. 38 та ін.].

По-третє, у юридичній літературі слушно звертається увага, що деякі підстави відкладення судового засідання вироблені або визнані судовою практикою (наприклад, зміна складу суду; військові дії, пандемія та ін.) [3, с. 57; 12, с. 52, с. 54; 18, с. 348-349]. У судовій практиці суд постановляє ухвалу про відкладення судового засідання також у зв'язку із: необхідністю заміни прокурора (наприклад, через задоволення заяви про відвід [19; 20]); необхідністю виконання вимог ч. 3 ст. 35 КПК для забезпечення розгляду заяви про відвід судді, який здійснює судове провадження одноособово (ч. 1 ст. 81 КПК) [21, с. 119]; оголошенням повітряної тривоги [22] тощо.

Отже, думка деяких вчених [6, с. 545; 7, с. 679, 8, с. 30] та вказівка в окремих постановках Верховного Суду, що «статтею 322 КПК <...> визначено вичерпний перелік випадків відкладення судового засідання» [10; 11], є передчасною, оскільки положення ч. 2 ст. 322 КПК недостатньо узгоджені з іншими положеннями КПК та судовою практикою.

На наш погляд, положення ч. 2 ст. 322 КПК повинні мати «відкритий характер», можемо запропонувати наступну редакцію: «не вважаються порушеннями безперервності судового розгляду випадки відкладення судового засідання, **зокрема**, внаслідок: <...>».

Таке законодавче закріплення є більш послідовним, узгодженим з іншими положеннями КПК (з ч. 3 ст. 324, ч. 1 ст. 330, ч. 5 ст. 338, ч. 1 ст. 341, ч. 2 ст. 339 та ін.) та судовою практикою. Крім того, надасть можливість суду відкласти судове засідання (або зробити перерву, якщо це є більш доцільним) з метою забезпечення прав учасників судового провадження та реалізації засад кримінального провадження. Як зазначено у Висновку № 20 (2017) Консультативної ради європейських суддів до уваги Комітету міністрів Ради Європи про роль судів у забезпеченні єдності застосування права, «<...> відкриті норми є часто необхідними, оскільки вони надають судам необхідну гнучкість та за потреби можуть використовуватися для заповнення прогалин законодавства. Як неодноразово наголошував ЄСПЛ, хоча визначеність є надзвичайно бажаною, вона може також призвести до надмірної негнучкості, а закон мусить не відставати від обставин, що змінюються» [23, п. 46].

Висновки. Підсумовуючи викладене, можна констатувати, що у ч. 2 ст. 322 КПК вказано підстави відкладення судового засідання, перелік яких не є вичерпним. Деякі підстави відкладення судового засідання на стадії судового розгляду вказані в інших положеннях КПК (ч. 3 ст. 324, ч. 1 ст. 330, ч. 5 ст. 338, ч. 1 ст. 341, ч. 2 ст. 339 та ін.). В окремих випадках відкладення судового засідання обумовлено необхідністю забезпечення прав учасників судового провадження (ч. 3 ст. 338 КПК та ін.), а також реалізації засад кримінального провадження.

В аспекті вдосконалення законодавчого врегулювання підстав відкладення судового засідання на стадії судового розгляду запропоновано внести зміни до редакції положень абзацу першого ч. 2 ст. 322 КПК, а також п. 4 ч. 2 ст. 322 КПК та ч. 3 ст. 338 КПК:

- «не вважаються порушеннями безперервності судового розгляду випадки відкладення судового засідання, зокрема, внаслідок: <...>» (абзац перший ч. 2 ст. 322 КПК);
- «підготовки потерпілого для підтримання обвинувачення в суді, якщо прокурор відмовився від підтримання публічного обвинувачення або змінив обвинувачення на менш тяжке кримінальне правопорушення чи зменшив обсяг обвинувачення» (п. 4 ч. 2 ст. 322 КПК);
- «<...>. Якщо потерпілий висловив згоду на підтримання обвинувачення у раніше пред'явленому обсязі, головуючий надає йому час, необхідний для підготовки до судового розгляду» (ч. 3 ст. 338 КПК).

Таке законодавче закріплення зазначених положень, на наш погляд, є більш послідовним (логічним) та узгодженим з іншими приписами КПК, що відповідає вимогам юридичної визначеності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 25.04.2025)

2. Велика українська юридична енциклопедія: у 20 т. Нац. акад. прав. наук України, Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків: Право, 2020. 1064 с.
3. Сенік Т.Б. Відкладення судового розгляду у кримінальному провадженні: дис. ... доктора філософії: 081 «Право». Львів, 2023. 241 с.
4. Гуртієва Л. Законодательное закрепление оснований отложения уголовного производства судом первой инстанции в новом УПК Украины. *Юридичний вісник*. 2013. № 1. С. 87–94.
5. Гуртієва Л.М. Наукові концепції підстав прийняття судових рішень у кримінальному судочинстві. *Молодий вчений*. 2016. № 7. С. 238–241.
6. Науково-практичний коментар Кримінального процесуального кодексу України / За редакцією С.В. Ківалова та С.І. Кравченко. Одеса: Фенікс, 2020. 924 с.
7. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар / За загальною редакцією професорів В.Г. Гончаренка, В.Т. Нора, М.С. Шумила. Київ: Юстініан, 2012. 1224 с.
8. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар: у 2 т. Т. 2 / Є.М. Блажівський, Ю.М. Грошевий, Ю.М. Дьомін та ін.; за заг. ред. В.Я. Тація, В.П. Пшонки, А.В. Портнова. Харків: Право, 2012. 664с.
9. Земляной В. Дозоване правосуддя, або що заважає суду дотримуватися безперервності судового процесу у кримінальних провадженнях. *Слово національної школи суддів України*. 2015. № 3. С. 88–93.
10. Постанова Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду від 02.03.2023 р. у справі № 128/3148/17 (провадження № 51-2152 км 22). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/109433433>.
11. Постанова Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду від 05.05.2022 р. у справі № 686/18493/20 (провадження № 51-54 км 22). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/104232656>.
12. Відкладення судового розгляду у кримінальному провадженні: Монографія / Т.Б. Сенік, Н.Р. Бобечко. Тернопіль: Осадца Ю.В., 2024. 220 с.
13. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 03.07.2019 р. у справі № 288/1158/16-к (провадження № 13-28к19). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/82998245>.
14. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Артико проти Італії» (Artico v. Italy) від 13.05.1980 р., заява № 6694/74. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57424>.
15. Постанова Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду від 19.07.2022 р. у справі № 727/13085/18 (провадження № 51-10250км18). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/105359481>.
16. Постанова Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду від 24.11.2021 р. у справі № 643/2909/17 (провадження № 51-5055 км 20). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/101473302>.
17. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Анкерль проти Швейцарії» (Ankerl v. Switzerland) від 23.10.1996 р., заява № 17748/91. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58067>.
18. Дромбінський А.В. Чинники, які призводять до порушення розумних строків судового розгляду. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 12. С. 347–350.
19. Ухвала Бершадського районного суду Вінницької області від 11.12.2024 у справі № 151/258/20 (провадження 31-кп/126/198/2024). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/123810397>.
20. Ухвала Черкаського районного суду Черкаської області від 15.11. 2024 р. у справі № 712/4926/20 (провадження № 1-кп/707/34/24). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/123026877>.
21. Абібуллаєв Е. Відвід слідчого судді, судді чи суду у кримінальному провадженні. *Слово національної школи суддів України*. 2016. № 2. С. 117–128.
22. Ухвала Дунаєвецького районного суду Хмельницької області від 15.10.2024 у справі № 674/256/24 (провадження № 1-кп/674/55/24). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/122306210>.
23. Висновок № 20 (2017) Консультативної ради європейських суддів до уваги Комітету міністрів Ради Європи про роль судів у забезпеченні єдності застосування права. URL: <https://old.vkksu.gov.ua/userfiles/doc/perelik-dokumentiv/vys20.pdf>.